

Lyne Uytterhoeven

Tussen Slijk en Satijn

LISSE I

Houtekiet
Antwerpen / Amsterdam

Ik draag dit boek op aan vrouwen

vrouwen van vroeger
vrouwen van nu
arm of rijk
van hier of van ginder
vergeten geslagen verstoep
sterke vrouwen en vrouwen die nog niet beseffen
hoe sterk ze zijn
die in stilte dragen of luidop zwijgen
zorgen groeien leven geven
verdragen

dat ze elk in zichzelf de vlam mogen vinden
van hoop
vrijheid
leven

Deze roman is gebaseerd op historische gebeurtenissen. Elke karakterinvulling van de historische personen, aangeduid met een *, evenals hun dialogen en de situaties waarin ze zich begeven, zijn gecreëerd voor fictieve dramatisering.

- *Elisabeth du Clercq* of *Lisse*
- *Martinus Van Gent* of *Martijn, Tientje, Tinus*
- *Ysabeau de Baenst* of *vrouwe Ysabeau*

Doornik

- *Hendrick en Anna-Maria du Clercq*: pleegouders van Lisse
- *Mayken*: Lisses dienstmeisje
- *Hans*: boerenzoon
- *Monseigneur Charles de Croÿ**: bisschop van Doornik
- *Monseigneur de Martogne*: aartsdiaken van Doornik

Brugge

- *Jakob Despars** of *heer Jaak*: kasteelheer van Ten Berghe en schout van Brugge
- *Jehan en Esther*: secretaris en huismeesteres van heer Despars
- *Anna van Oostende**: moeder van Ysabeau en kasteelvrouwe van Tillegem
- *Ruth en Martha*: eredames van Ysabeau
- *Robert** en *Nicolaas Despars**: neven van heer Despars
- *Doctor Andreas Vesalius**: geleerde, doctor aan de universiteit van Leuven
- *Kanunnik Johannes Fevijn**: hoofd van de Latijnschool, geleerde
- *Juan Luis Vives** en *zijn vrouw Margarita**: geleerden
- *Marcus Laurinus**: deken van de Sint-Donaaskerk, geleerde
- *Cornelius Scepperus** en *zijn stiefdochter Catharina Laurijn**: geleerden

- *Pieter Coecke van Aelst**: meester schilder
- *De meester hovenier*
- *Vroedvrouw Janne*

Gent

- *Arthur Gheerolf**: meester glazenier
- *Ma Katrin*: uitbaatster van Kasteel Wandelaert
- *Jan Utenhove**: geleerde, nieuwgezind
- *Gerard Rym**: stadsadvocaat, geleerde
- *Omaar van Edingen**: stadsadvocaat, geleerde
- *Simon Borluut**: stadsadvocaat
- *Martin Hueriblock**: meester visverkoper, nieuwgezind
- *Kanunnik Joos Dhauwe**: nieuwgezind
- *Willem de Waele**: schepen van Gent
- *Lieven Pien**: oud-schepen van Gent, hostelier
- *Lieven Dherde**: overdeken van de kleine ambachtsgilden
- *Lieven Hebschaep**: deken van de timmerlieden
- *Laureins Claeys**: nieuwgezind, kopstuk Gentse opstand
- *Willem de Mey**: goudsmid, kopstuk Gentse opstand

Gecursiveerde woorden in de tekst worden verklaard vanaf pagina 409.

Mei 1530, Doornik

Hoe vertel je een kind dat ze je dochter niet is? Hendrick du Clercq draaide de gouden broche met de drie parels om en om tussen zijn vingers.

Anna-Maria kwam naast hem zitten in de beklede fauteuil. ‘Wat is er, schat?’

‘Lisse begint vragen te stellen.’ Hendrick staarde in het knapperende haardvuur onder de marmeren schoorsteenmantel. Hij zag opnieuw de roodbruine krulletjes in bemodderde vodden van zeven jaar geleden voor zich.

Zijn vrouw kruiste haar armen. ‘Dat heb jij haar geleerd. Dan is het ook aan jou om te antwoorden. Ik vreesde dat deze dag zou komen.’

‘Hoezo?’

‘De dag waarop ik haar moet delen met een andere, verloren, moeder. Ik...’

Hij omhelsde Anna-Maria en plantte een kus in haar hals, net boven haar nauwsluitende kanten kraag. Zijn Brabantse jonkvrouw... Tien jaar huwelijk zonder kinderen had zijn sporen nagelaten, maar hen ook dichter bij elkaar gebracht. Toen was Lisse in hun leven gekomen.

‘Jij zal altijd haar moeder blijven, Anna-Maria. Ze aanbidt je.’

Zijn vrouw leunde tegen hem aan en knikte. Ze droeg het kindermisje op hun dochter te brengen.

Lisses dansende roodbruine krullen waren altijd het eerste wat Hendrick opviel. Of ze nu weggestoken waren onder een kapje of niet, ze dreigden steeds te ontsnappen. Anna-Maria kon zich er zo druk om maken, maar hem ontlokte het enkel een glimlach.

De kastanjebruine ogen van het meisje glinsterden. ‘U heeft mij laten roepen?’ Voor haar acht jaar kon ze al een mooie reverence maken, al stak die wat af tegen haar jongensachtige trekken.

‘Kom hier, meisje,’ wenkte Anna-Maria. Ze trok Lisse op haar schoot, waar die zich verwonderd nestelde.

‘Lisse, vorige week vroeg je mij waarom ik je *Fleur de Lys* noem,’ stak Hendrick van wal. Hoe moest hij dit aanpakken? Het meisje staaarde hem aan met die open blik waar hij zo dol op was.

‘U zei dat de lelie de bloem van de Heilige Maagd is, van zuiverheid en onschuld,’ antwoordde ze.

‘Dat heb je goed onthouden, maar er is meer. Een verhaal dat ik je wil vertellen.’

Anna-Maria sloot haar armen rond het middel van het meisje. Om haar te koesteren of om te voorkomen dat ze zou wegrenzen?

‘Het was het jaar 1523, zeven jaar geleden,’ begon hij.

‘Toen was ik één jaar,’ rekende Lisse.

Hendrick knikte met een glimlach.

‘Mijn meester, de jonge bisschop Charles de Croÿ, wilde een lange voettocht maken. Een pelgrimstocht naar Rome. Maar we raakten niet verder dan Amiens. Dat is een Franse stad op zes lange dagreizen van hier.’

Lisse dacht na en knikte. Hendrick nam haar sinds haar zesde mee op reis om haar de wereld te leren kennen en ze leerde snel. En veel meer dan als ze thuis was gebleven.

‘Wat gebeurde er dan in Amiens?’

‘Onze keizer, Karel v, en koning François van Frankrijk vechten met elkaar, al jarenlang. Ze willen zo veel mogelijk staatjes in *Italië* veroveren. Maar soms vechten ze dichterbij huis. In de herfst van 1523 vroeg de keizer aan koning Henry van Engeland om Frankrijk aan te vallen vanuit *Calais*.’

‘Calais? Die Engelse stad aan zee waar we vorig jaar heen gingen?’

‘Dat klopt,’ lachte Hendrick. ‘Toen wij bij Amiens aankwamen, had het Franse leger net tegen het leger van de keizer gevochten.’

‘Echt?’ vroeg Lisse met grote ogen. ‘Was dat niet gevaarlijk?’

‘Natuurlijk, liefje, maar het wapenschild van de bisschop en onze pelgrimsmantels beschermden ons.’

Lisse schoof naar het puntje van Anna-Maria’s knieën.

‘De bisschop wilde de gesneuvelde soldaten zegenen, dus liepen we met een doek tegen onze neus gedrukt tussen de dode soldaten door.’

Anna-Maria fronste en Hendrick vertelde snel verder: ‘Plots sprong mijn meester achteruit. Het slijk voor zijn voeten bewoog en krijsde! De bisschop sloeg een kruisteken, maar ik trok het stampende bundeltje uit de modder en wreef het vuil weg.’

‘Wat was het?’ vroeg Lisse ademloos.

‘Een kindje! Toen ik het slijk wegwreef, kwam er een engelgezichtje tevoorschijn. Twee donkerbruine ogen, een fijn neusje en een rood mondje dat vol protest modder uitspuwde. Ach ja, en felrode krulletjes.’

Lisse keek naar de krul die ze ongemerkt rond haar vingers had gedraaid. Toen staarde ze naar Anna-Maria en dan weer naar hem. Ze trok haar wenkbrauwen samen en wees dan naar zichzelf.

‘Ikke?’

‘Ja, meisje. Daar heb ik jou gevonden, en ik was meteen aan je verknocht. De bisschop dacht dat je een demon was die de doden kwam opeisen, maar voor mij had God ons naar jou geleid en ik was niet van plan je op te geven. Ik moest de bisschop overtuigen om je mee te nemen.’

‘Hoe dan?’

‘Op je kleertjes was een broche gespeld.’ Hij opende zijn hand met het gouden juweel en gaf het haar. Lisse wreef erover met haar vingertjes. Het had de vorm van een sierlijke M. Aan elk stokje van de letter hing een donker glanzende parel.

‘Ik zei de bisschop: *Dit is niet zomaar een kindje, monseigneur.* Hij stemde ermee in je naar onze gastheer in Amiens te brengen. Terwijl diens vrouw voor je zorgde, bekeken wij het juweel. Het is helemaal van goud en dus heel duur. Ook de parels zijn erg kostbaar. Normaal staat er een inscriptie op, zodat je weet wie het heeft gemaakt, maar niet op deze broche. Ook die letter zei ons niet veel.’

Hendrick zweeg even en wisselde een blik met Anna-Maria. De broche slorpte Lisses volledige aandacht op.

Pas na een tijdje keek het meisje achterom naar haar moeder. ‘Maar... Als u mij gevonden heeft...’ Ze schudde haar hoofdje, alsof ze een vervelende gedachte wilde weggagen. Anna-Maria trok haar tegen zich aan. In Lisses ogen zag Hendrick het begrip dagen.

‘Ik beloofde de bisschop dat wij jouw pleegouders zouden zijn. Je hebt nog een andere moeder en vader dan wij, *ma fleur.*’

Lisse staarde hem met open mond aan. Een storm van paniek stak op in haar ogen.

‘We stelden meteen een onderzoek in naar jouw echte familie,’ vervolgde Hendrick snel. ‘Het juweel en je kleertjes van duur laken vertelden ons dat je van adel was. Ik noem je *Fleur de Lys* omdat vele Franse edelen de leliebloem in hun wapenschild dragen. Maar geen enkele familie in de wijde omstreken miste een eenjarig kindje.’

‘En toen?’ piepte ze.

‘De bisschop moest zijn reis verderzetten, hij werd verwacht in Rome. We spraken af dat ik jou naar Doornik zou brengen en dat je moeder en ik voor je zouden zorgen. We noemden je Elisabeth, naar de heilige van de dag waarop ik je vond. De bisschop stond erop jouw wettelijke voogd te zijn, maar dat is hij enkel op papier. Ondertussen ben ik nog steeds op zoek naar jouw echte familie.’

‘Ik wil niet dat u ze vindt!’ riep Lisse uit. ‘Jullie zijn mijn ouders. Zeg vader dat hij stopt met zoeken,’ smeekte ze Anna-Maria en ze kroop weg in haar moeders armen.

Hendrick wilde iets zeggen, maar zijn vrouw stak haar hand op.

‘Weet je, Lisse,’ zei ze zacht, en ze drukte een kus op het rode hoofdje, ‘de dag waarop Hendrick met jou thuiskwam, was de mooiste uit mijn leven.’

Lijkenpikker

September 1537, Leuven

‘Vijf zilveren *realen* per lichaam.’

Martijn stemde meteen toe, ongeacht de risico's. Hij was ten einde raad na zijn vergeefse pogingen om als leerjongen opgenomen te worden in een *ambachtsgilde*. Hij zag scheel van de honger en aarzelde niet over het goed betalende voorstel van de doctor.

De doctor doceerde aan de grote universiteit van Leuven en noemde zichzelf Vesalius. Martijn had nooit eerder van hem gehoord, maar de studenten tussen wie hij zich overdag mengde, waren vol lof over diens lessen. Iedereen mocht die bijwonen en Martijn ging uit pure nieuwsgierigheid naar hem luisteren. De doctor sneed lijken open en toonde zijn studenten wat hij binnenin aantrof. Zijn aantekeningen wilde hij in een boek publiceren. Geen handgeschreven perkamenten boek, maar zo'n nieuw papieren boek met gedrukte blokletters. Martijn had spijt dat hij niet naar de armenschool was gegaan toen het hem als kind was aangeboden. Iedereen in de steden leek te kunnen lezen, want zelfs arme kinderen konden tegenwoordig les krijgen. Zijn tweede beperking was het Latijn. Hij wenste dat hij die taal kon leren. Dan kon hij misschien meerdere lessen aan de universiteit volgen. Bij de openbare lessen vertaalde een oudere student af en toe voor degenen die de taal niet machtig waren. Gelukkig had hij zijn geheugen. Wat hij uit Vesalius' lessen opving, kon hij op elk moment oproepen alsof de doctor het hem in zijn oor fluisterde. Hij raakte gefascineerd door de

volmaaktheid van het menselijk lichaam, niet alleen aan de buitenkant, maar ook binnenin.

Martijn liet zijn blik over de studenten glijden. Zouden zij weten waar doctor Vesalius zijn lichamen haalde? De doctor zorgde er wel voor dat het gezicht bedekt was, maar Martijn herkende de lijken een voor een. Overdag werd hij geacht rond te hangen bij de *Vierschaar* en moest hij de openbare terechtstellingen op de Grote Markt bijwonen. Dat was het lastige deel van zijn werk. Het maakte dat zijn gevoel afzwakte en hij steeds onverschilliger werd tegenover wat hij 's nachts moest doen. Misdadiger, moordenaar, ketter, verrader... Hij moest hen wel zo noemen om zijn eigen geweten te sussen.

Deze middag woonden zelfs de studenten de terechtstelling bij. De haveloze man had een meisje onteerd en vermoord en haar lijk in de Dijle gesmeten. Martijn observeerde de woedende mensenmassa vanaf zijn plekje naast het schavot. Velen beschimpten de man, maar helemaal vooraan, aan de andere kant van het schavot, stond een meisje. Martijn kon zijn ogen niet van haar afwenden. Ze leek zes of zeven jaar en deed hem denken aan een engel. Van haar vader, een strenge man in een fluwelen gewaad, moest ze blijven kijken hoe de moordenaar werd opgehangen, tot de benen van de man stopten met spartelen. Ze klemde haar pop stevig vast en liet niet één traan. Haar huid stak bleek af tegen haar nachtblauwe jurkje. Haar golvende haren dansten toen ze, nadat de mensenmassa was verdwenen, naar de dode man toe ging en haar handjes vouwde. Martijn bevroor van verstomming.

Vannacht had hij het moeilijker dan anders, ook al deed hij dit werk al wekenlang. Zijn geweten waarschuwde hem de gehangene met rust te laten en dit werk af te zweren. Maar hij had het geld nodig. Hoe kon hij anders overleven? En de doctor had het lijk nodig voor zijn lessen.

Martijn sloop van schaduw naar schaduw tot hij bij de Grote